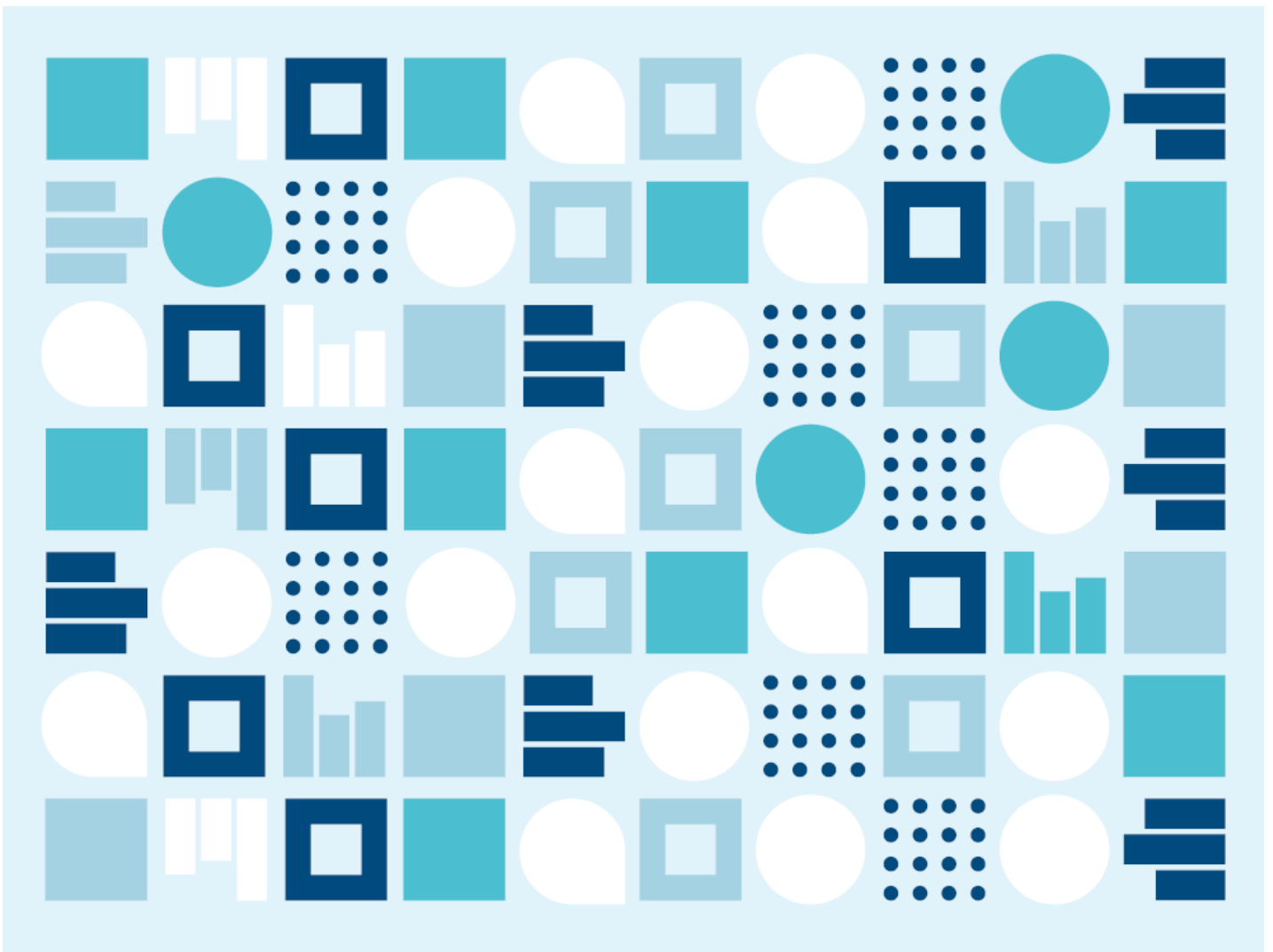

UNDERSÖKNING BLAND

Skyddsombud om belastningsergonomi

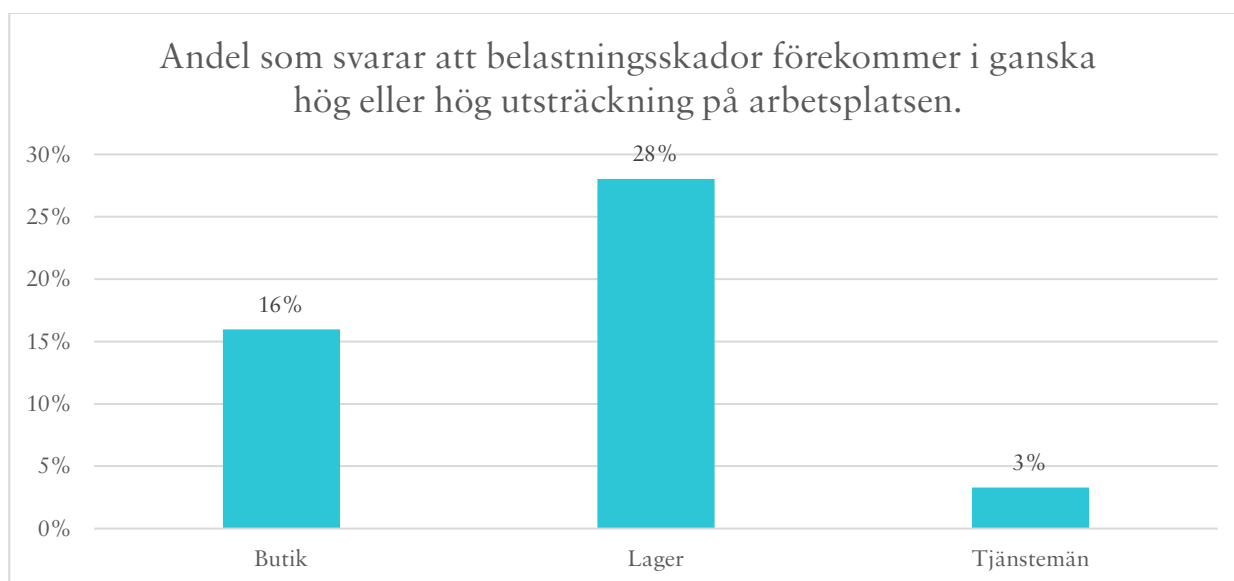
Kapitel 1. Undersökning bland Handels skyddsombud om belastningsergonomi hösten 2021

Under hösten 2021 genomfördes en enkätundersökning till Handels skyddsombud med frågor om arbetsmiljön på ombudens arbetsplatser. Enkäten besvarades under perioden 9 – 24 september 2021 och besvarades av totalt 683 skyddsombud, vilket motsvarar 21 procent av de 3 226 ombud som nåddes av enkäten.

I denna rapport redovisas resultaten från årets temafrågor om belastningsergonomi. Ett antal generella frågor om belastningsergonomin på arbetsplatsen ställdes till samtliga skyddsombud. Dessutom ställdes specifika frågor till skyddsombud inom de tre avtalsområdena butik, lager och tjänstemän. Totalt besvarades enkäten av 423 butiksanställda skyddsombud, 163 lageranställda skyddsombud och 92 skyddsombud i tjänstemannagruppen. Svaren från undersökningen är uppdelade bland skyddsombud inom dessa avtalsområden. Svar från skyddsombud bland frisörer och övriga skönhetsbranschen särredovisas inte då antalet skyddsombud bland dessa är för få.

1.1 Förekomst av belastningsskador inom Handels avtalsområden

Med belastningsskador menas smärta, värk och nedsatt funktion i rörelseorgan (muskler, senor, leder och skelett). De vanligaste anledningarna till belastningsskador är tungt arbete, påfrestande arbetsställningar och ensidigt upprepat arbete.

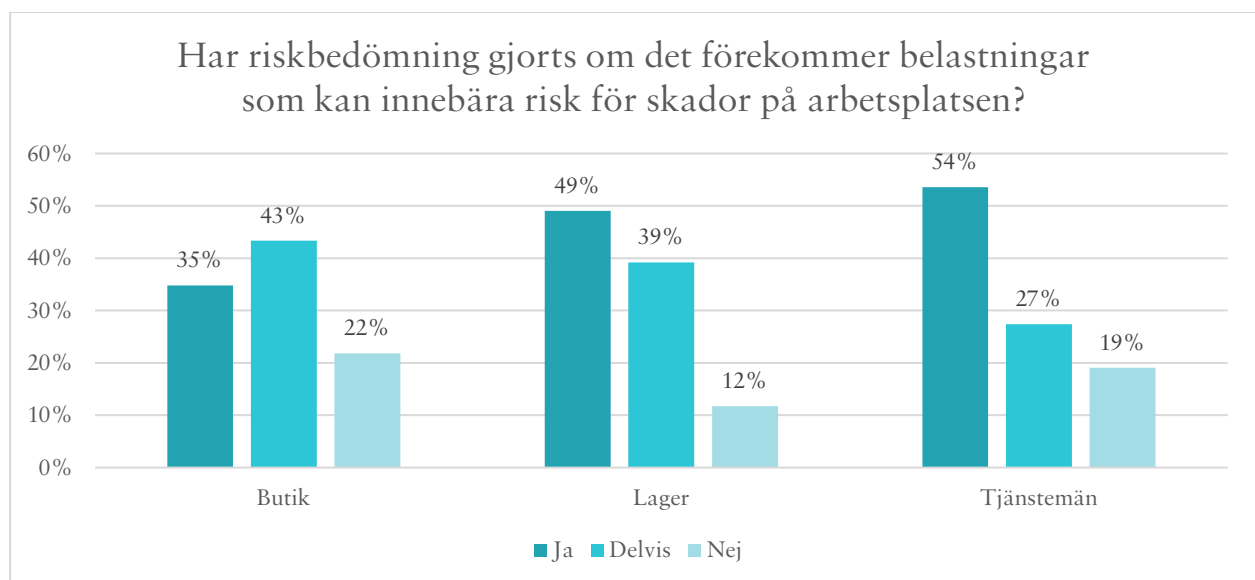

På frågan om hur vanligt det är med belastningsskador bland anställda på arbetsplatsen fick skyddsombuden svara på en skala från ”Inte alls” till ”I hög utsträckning”. Bland lageranställda skyddsombud var andelen som svarar att belastningsskador är vanligt förekommande på arbetsplatsen mycket hög. Hela 28 procent av dessa menar att belastningsskador förekommer i ganska hög eller hög utsträckning på deras arbetsplatser. Motsvarande siffra bland butiksanställda skyddsombud är 16 procent, och endast tre procent bland skyddsombud i tjänstemannagruppen.

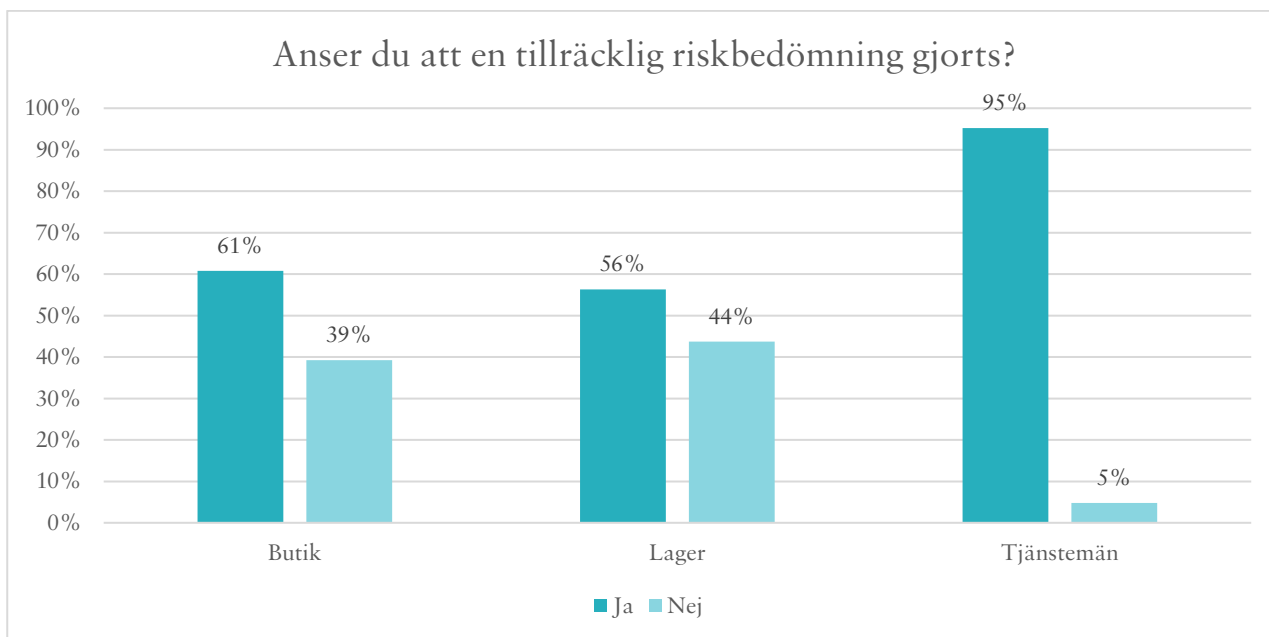
Att belastningsskador är något som är mycket vanligt inom detalj- och partihandel är något som framkommer även i andra studier, bland annat SCBs Arbetsmiljöundersökning som utkommer vartannat år.

Handels specialbeställda statistik från Arbetsmiljöundersökningen visar att såväl tungt arbete som påfrestande arbetsställningar och ensidigt upprepat arbete är betydligt vanligare bland arbetare i detalj- och partihandeln jämfört med samtliga anställda på arbetsmarknaden. I denna undersökning framkommer även att arbetare i detaljhandeln i ännu högre utsträckning än arbetare i partihandeln uppger att arbetet är repetitivt, kroppsligt ansträngande och med påfrestande arbetsställningar som innebär att man måste vrida och böja sig under många tillfällen varje dag. Det är också fler arbetare i detaljhandeln än i partihandeln som upplever kroppsliga besvär med värk i bland annat rygg, nacke, axlar och handleder. (Specialbeställd statistik från SCB, Arbetsmiljöundersökningen 2017/2019) Att det är så mycket lägre andel skyddsombud i butik jämfört med på lager som uppger att belastningsskador är vanligt förekommande på arbetsplatsen är därför något förvånande. Det finns därmed anledning att tro att belastningsskador bland butiksanställda är ännu vanligare än vad diagrammet ovan framställer det som.

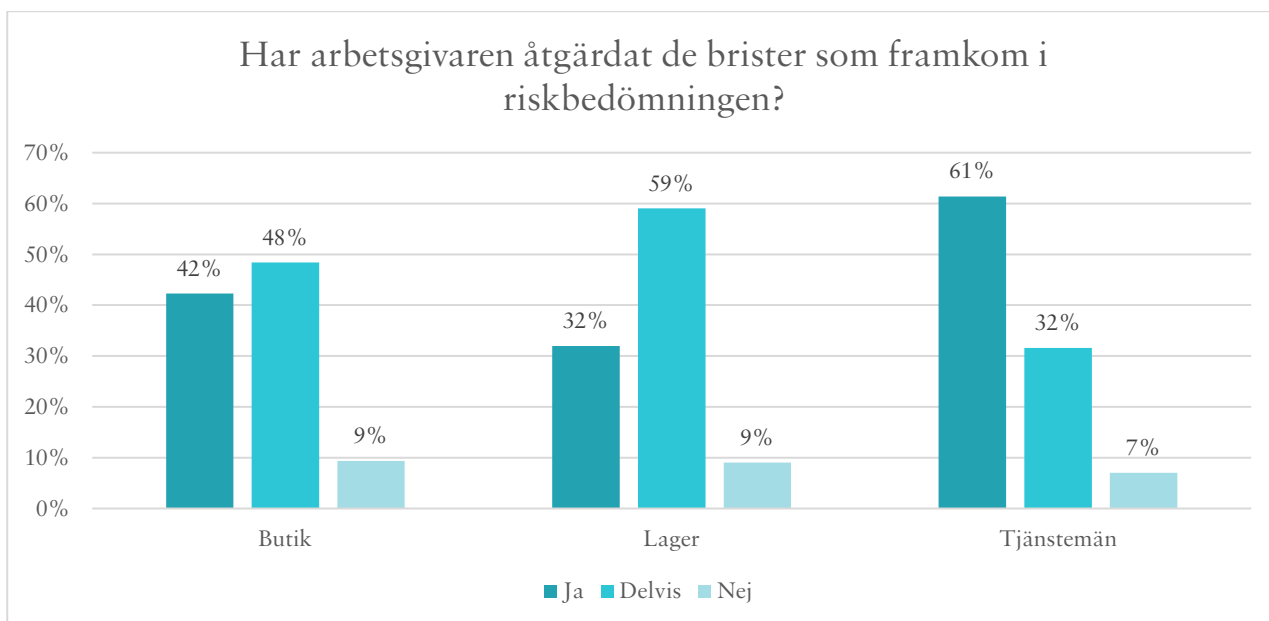
1.2 Riskbedömning på arbetsplatsen

Resultaten från enkätundersökningen visar att en stor andel av arbetsplatserna som skyddsombuden arbetar på inte har utfört riskbedömning vad gäller förekomsten av belastningar som kan innebära en skaderisk. Detta trots att arbetsgivare är skyldiga att undersöka huruvida arbetet som arbetstagarna utför kan vara hälsofarligt eller onödigt tröttande på grund av arbetsställningar, arbetsrörelser, manuell hantering, repetitivt arbete eller handintensivt arbete. (se Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om belastningsergonomi) Bland skyddsombud i butik svarar hela 22 procent att ingen riskbedömning gjorts, medan 35 procent svarar att en riskbedömning har utförts och 43 procent att en riskbedömning delvis utförts. Riskbedömningar är enligt resultaten något mer vanligt förekommande på lager. Bland skyddsombuden där svarar knappt hälften, 49 procent, att en riskbedömning har utförts och 39 procent att en riskbedömning delvis utförts. Tolv procent menar att ingen riskbedömning alls utförts. Bland tjänstemännen är det 54 procent respektive 27 procent som svarar att en riskbedömning utförts till fullo och delvis, samt 19 procent som svarar att ingen riskbedömning utförts.

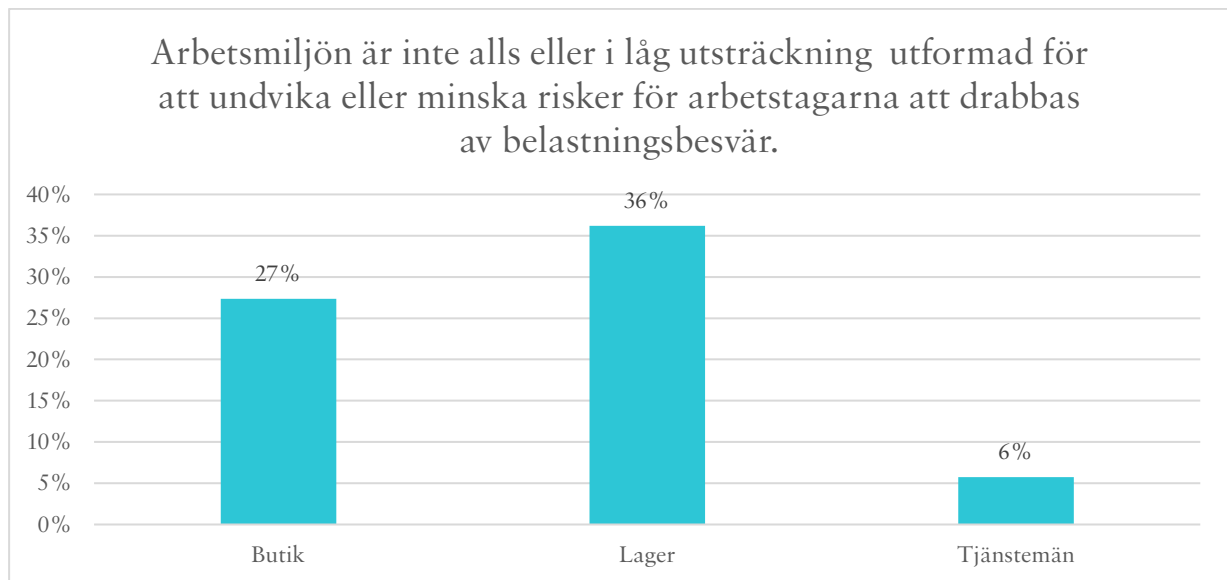

Av dem som svarat att en riskbedömning vad gäller belastningsskador utförts helt eller delvis anser en stor majoritet, 95 procent av skyddsombuden bland tjänstemän att riskbedömningen är tillräcklig. Bland skyddsombud i butik och lager är denna siffra betydligt lägre. 61 procent av skyddsombud i butik respektive 56 procent av skyddsombud på lager menar att den utförda riskbedömningen är tillräcklig.

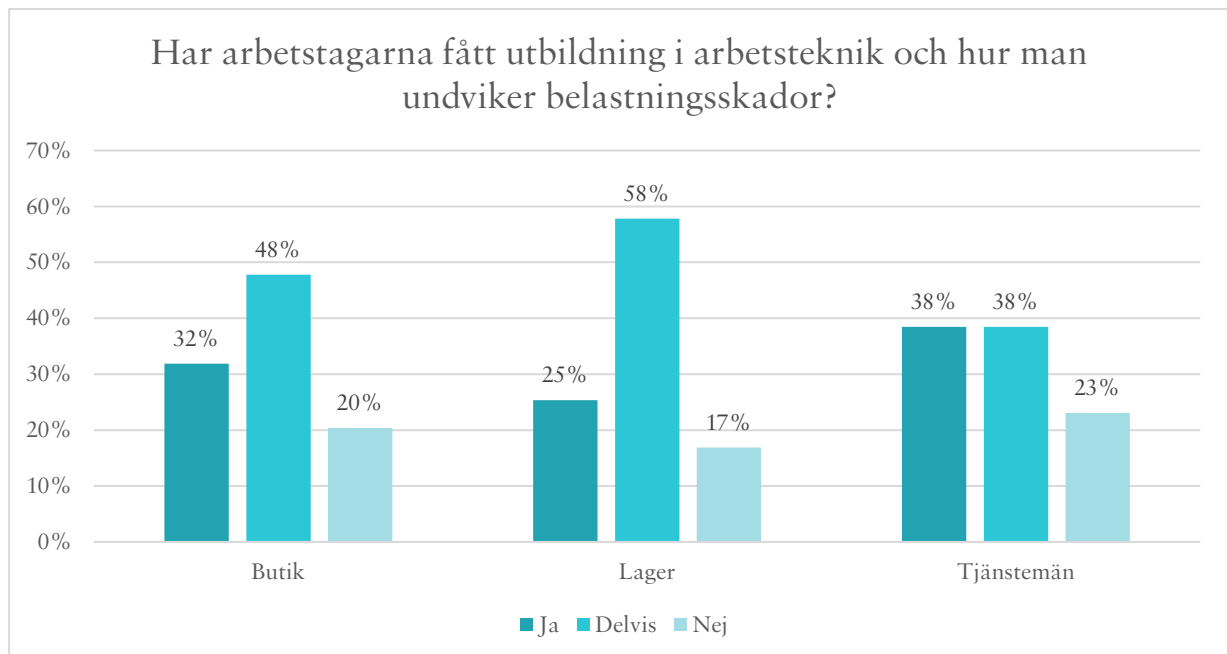

Av dem som svarat att en riskbedömning utförts svarar en stor majoritet (91-93 procent) att arbetsgivaren helt eller delvis har åtgärdat bristerna som framkom i bedömningen. Svaren skiljer sig dock åt mellan grupperna vad gäller ifall bristerna åtgärdats helt eller delvis. Bland skyddsombud på lager svarar en knapp tredjedel att arbetsgivaren åtgärdat bristerna som framkom i riskbedömningen och 59 procent att bristerna endast till viss del åtgärdats. Av skyddsombuden i butik säger 42 procent att de framkomna bristerna har åtgärdats och 48 procent att de delvis åtgärdats. Bland tjänstemännen är det fler, 61 procent, som menar att arbetsgivaren har åtgärdat bristerna och 32 procent att bristerna endast åtgärdats delvis.

1.3 Arbetsmiljöns utformning och utbildning i arbetsteknik

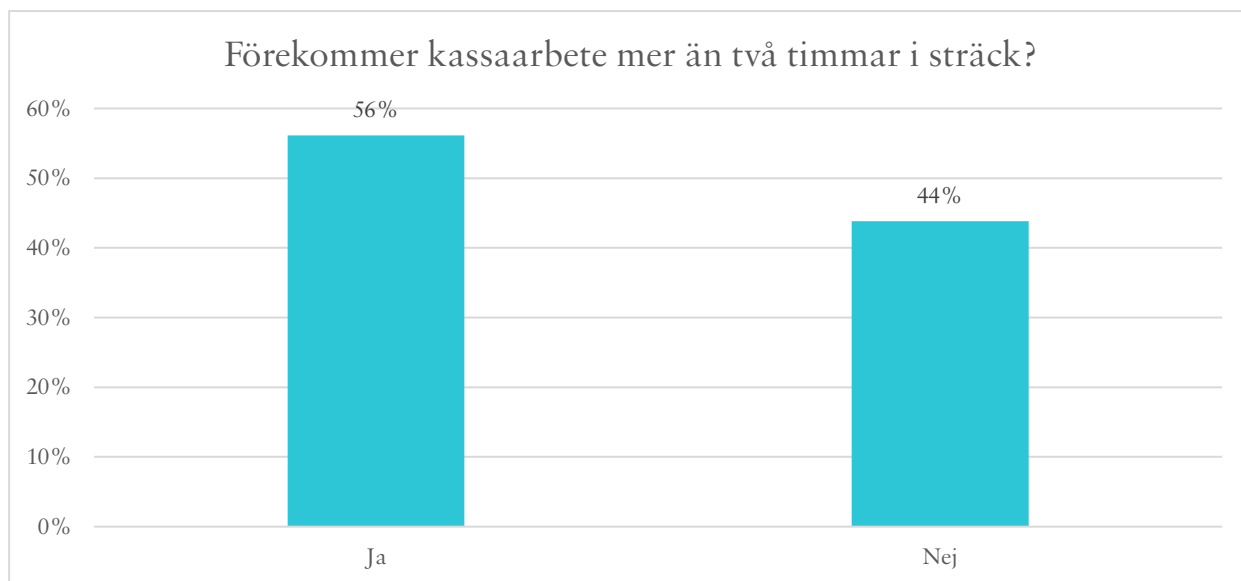
Arbetsgivaren är skyldig att utforma arbetsplatsen så att de anställda kan använda arbetsställningar och arbetsrörelser som är gynnsamma för kroppen. Trots det svarar en stor andel av Handels skyddsombud att arbetsmiljön inte är utformad för att minska risken för belastningsskador. Hela 36 procent av skyddsombuden på lager menar att arbetsmiljön inte alls eller i låg utsträckning är utformad för att undvika eller minska risker för arbetstagarna att drabbas av belastningsbesvär. Motsvarande siffra bland skyddsombud i butik är 27 procent. Bland skyddsombud i tjänstemannagruppen svarar betydligt färre att arbetsmiljön inte är ergonomiskt utformad, endast sex procent uppger att så inte är fallet.

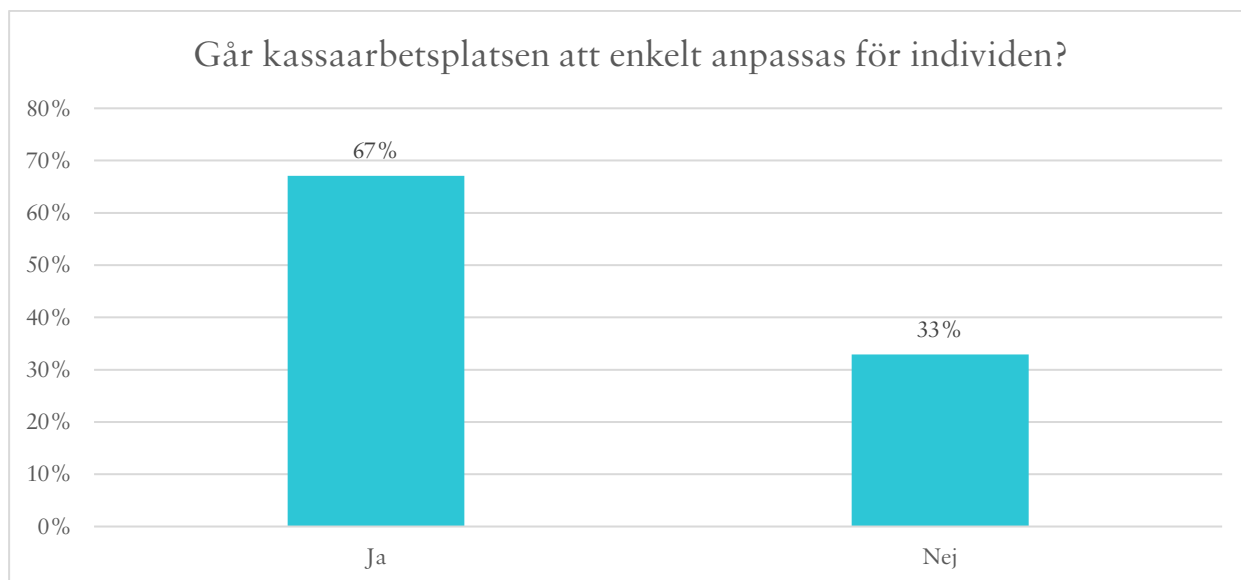
Arbetsgivaren ska också se till att arbetstagarna har tillräckliga kunskaper om bland annat lämpliga arbetsställningar och arbetsrörelser. Arbetstagarna ska få instruktioner och möjligheter att träna in lämplig arbetsteknik för den aktuella arbetsuppgiften. Trots det svarar en stor andel av skyddsombuden i samtliga tre grupper att arbetstagarna inte fått någon utbildning alls i detta. Störst är andelen bland tjänstemän, där 23 procent menar att arbetstagarna inte fått någon utbildning alls om arbetsteknik och hur man undviker

belastningsskador. 38 procent av tjänstemännen svarar att man har fått utbildning och lika många att man delvis fått utbildning i arbetsteknik. En femtedel av skyddsombuden i butik säger att arbetstagarna inte har fått någon utbildning alls, medan en knapp tredjedel svarar att man har fått utbildning och knappt hälften att man delvis fått utbildning. Bland skyddsombud på lager är det endast en fjärdedel som uppger att man har fått utbildning medan 58 procent svarar att man delvis fått det, och 17 procent att man inte fått någon utbildning alls.

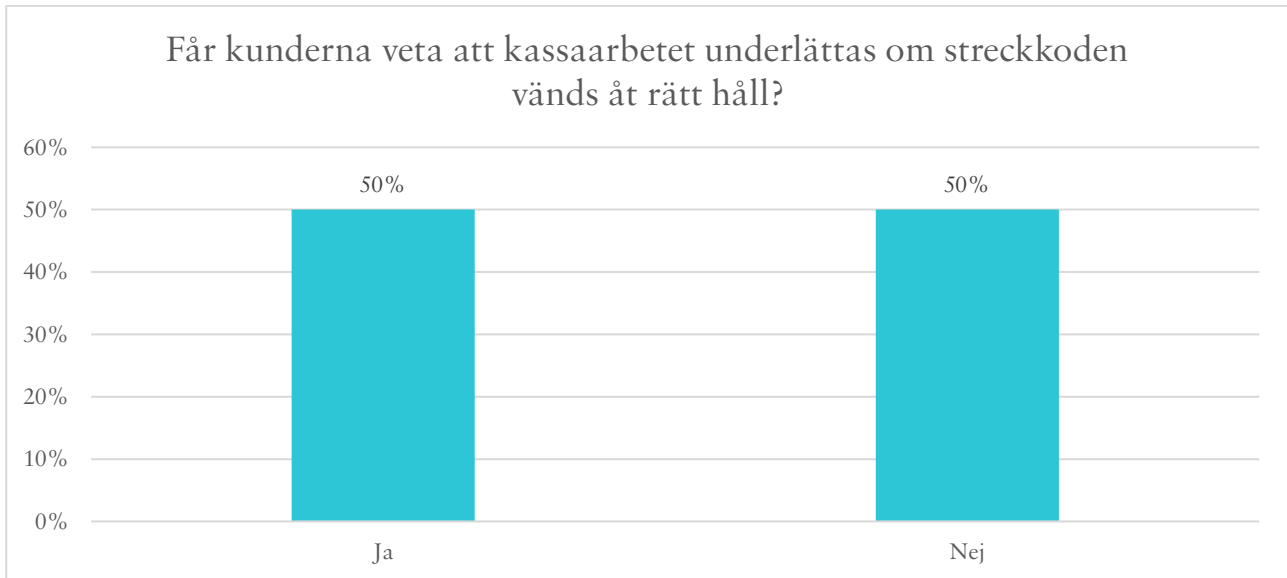
Kapitel 2. Belastningsergonomin i butik

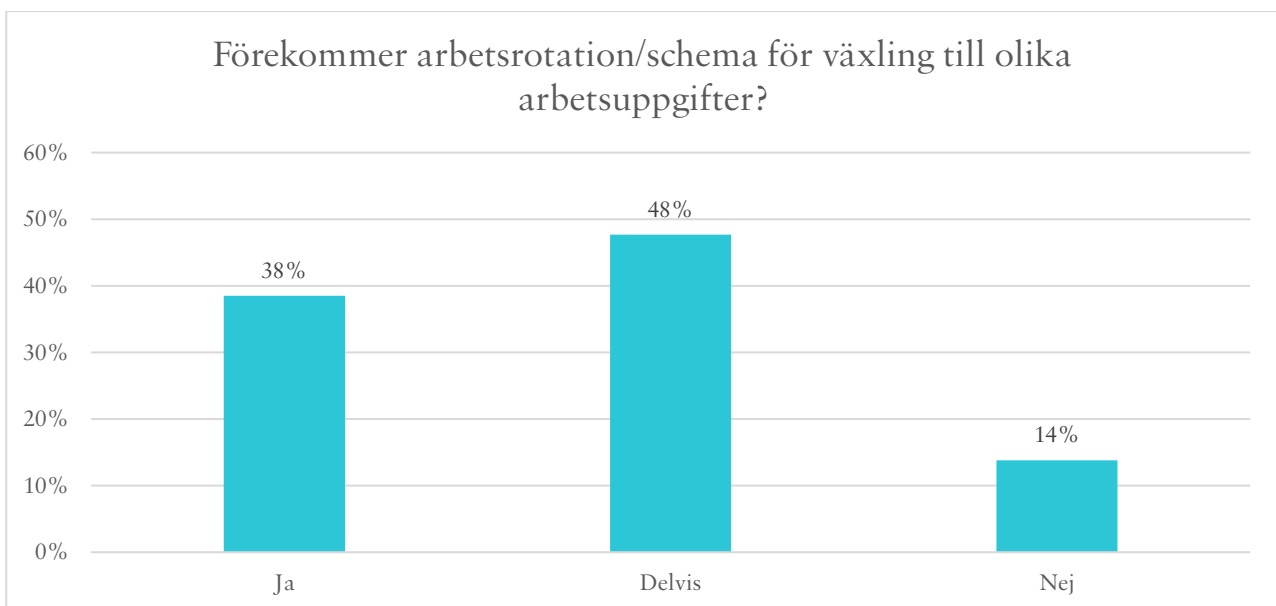
En av de arbetsuppgifter som innebär en hög risk för belastningsskador är kassaarbete, som både är ensidigt upprepande och innefattar påfrestande arbetsställningar och handintensivt arbete. Av den anledningen har Handels och arbetsgivarorganisationen Svensk Handels kommit överens om riktlinjer som innebär att kassaarbete inte får utföras mer än högst två timmar i sträck, därefter har anställda rätt till paus eller andra arbetsuppgifter. Resultaten från enkätundersökningen visar dock att det är vanligt att riktlinjerna inte följs. Hela 56 procent av skyddsombuden i butik svarar att kassaarbete mer än två timmar i sträck förekommer.

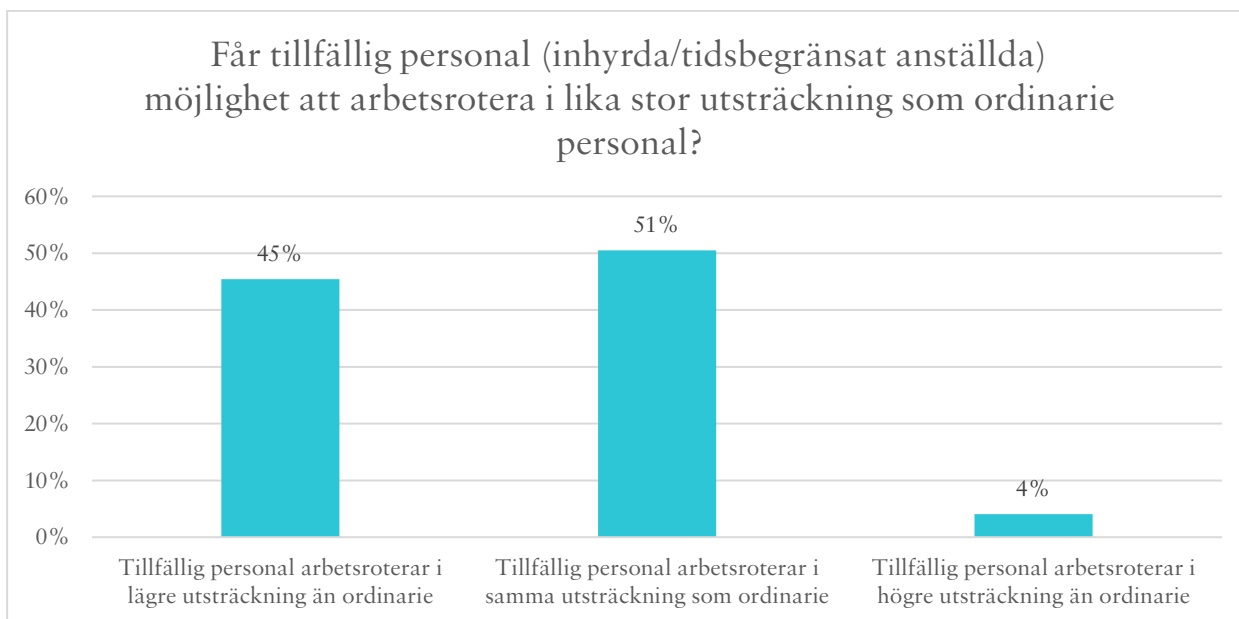
För att kassaarbetsplatsen ska anses ergonomisk krävs att arbetstagaren kan variera arbetsställning mellan stående och sittande samt att stolen är enkelt justerbar för att passa individen. Två tredjedelar av skyddsombuden svarar att kassaarbetsplatsen enkelt kan anpassas för individen medan en tredjedel svarar att så inte är fallet på deras arbetsplats.

Ett av de sätt som kan göra kassaarbetet i butik mer ergonomiskt är om kunderna placerar varorna med koden åt rätt håll så att kassapersonalen slipper onödiga lyft. Hälften av skyddsombuden i butiker där detta underlättar för anställda (framförallt inom dagligvaruhandel) uppger att kunderna uppmanas att vända varorna rätt medan hälften svarar att ingen sådan information finns i butiken.

Arbetsgivaren ska se till att det normalt inte förekommer arbete som är repetitivt, starkt styrt eller bundet. Vi vet dock att detta är mycket vanligt förekommande inom detaljhandeln. Enligt SCB:s Arbetsmiljöundersökning har fler än tre av tio arbetare i detaljhandeln ett arbete som i hög grad innefattar ensidigt upprepande arbetsrörelser. (Specialbeställd statistik från SCB, Arbetsmiljöundersökningen 2017/2019) Ett viktigt sätt att förebygga att denna typ av arbete leder till belastningsskador är genom växling mellan olika arbetsuppgifter. Arbetsrotation eller schema för växling mellan arbetsuppgifter finns i butiken hos 38 procent av skyddsombuden. Hos 48 procent förekommer det delvis. Men 14 procent av skyddsombuden svarar att det inte alls finns arbetsrotation i deras butik.

Inom detaljhandeln arbetar en stor andel med tidsbegränsad anställning. Att dessa får arbetsrotera i lika hög utsträckning som den ordinarie personalen är viktigt för att motverka belastningsskador även i denna grupp. Resultaten från enkätundersökningen visar dock att så inte är fallet. Drygt hälften av skyddsombuden i butik svarar visserligen att tillfällig personal arbetsroterar i samma utsträckning som ordinarie personal, men hela 45 procent svarar att den tillfälliga personalstyrkan får rotera mellan arbetsuppgifter i lägre utsträckning. Endast fyra procent svarar att tillfällig personal roterar i högre utsträckning än ordinarie.

2.1 Öppna svar

På den öppna frågan om man vill tillägga något kring belastningsergonomin på arbetsplatsen så är det några saker som lyfts fram av flertalet skyddsombud i butik. För det första pekar man på bristen på utbildning i arbetsteknik och ergonomi, och motviljan från arbetsgivarens håll att tillgodose detta:

”Det heter att alla nyanställda ska få utbildning i belastningsergonomi inom 3 månader...i själva verket finns det anställda som efter 5 år fortfarande inte fått denna utbildning.”

”Klubben har efterfrågat ergonomiutbildning utan respons från ledningen.”

För det andra lyfts långa arbetsdagar i kassan upp som ett stort problem. Långa arbetspass med endast korta pauser är vanligt på flera arbetsplatser. Flera lyfter också upp att det inte finns möjlighet att sitta i kassan utan man förväntas jobba stående under många timmar i sträck:

”Personalen kan sitta i 8 timmar plus övertid. Mellan två timmars passen får man ibland endast 5 min för att gå på toaletten.”

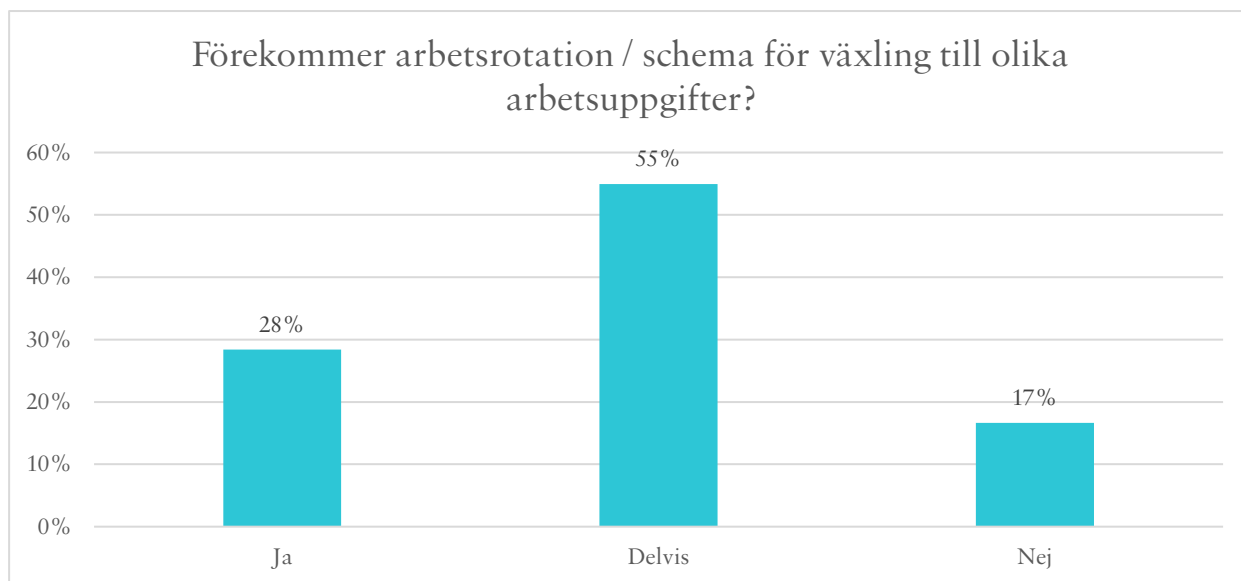
”Vi har bara självscanningskassor och där behöver vi ett bättre reglemente för hur länge man får vara i dessa. Som det är nu kan man jobba där 10:00 - 19:30 [...] Det är påfrestande att servera 6 kassor och att stå upp hela dagen.”

En tredje sak som lyfts av flertalet är bristen på ergonomisk utrustning och utrustning som är dålig eller gammal och sliten:

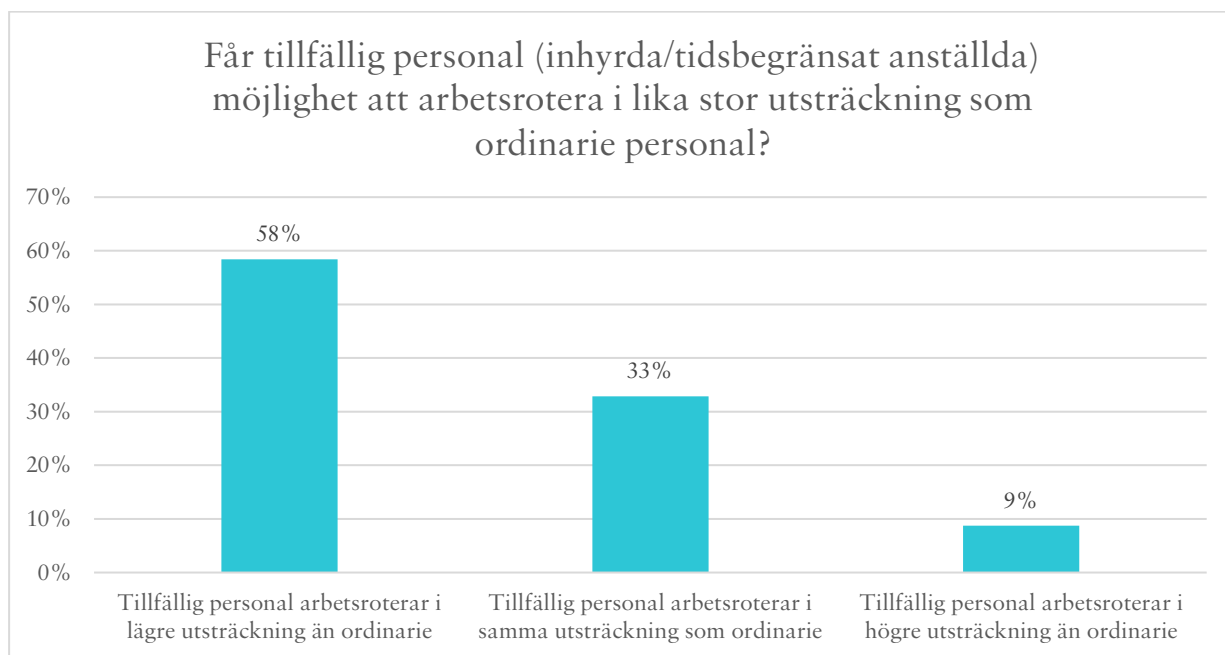
”Man köper inte in tillräckligt med eltruckar. Vilket gör att de som börjar sent får dra pall med handjagare. Och kan inte höja upp i god arbetshöjd. Man köper inte in bra kassastolar trots att det sitter folk på dem 16 timmar om dagen typ.”

Ytterligare några problemområden som lyfts av ett mindre antal skyddsombud är låg kunskap hos ledningen vad gäller belastningsergonomi, hur varuplock leder till belastningsbesvär, att kunder inte lägger upp varorna rätt samt att hög arbetsbelastning och stress leder till felaktig arbetsteknik och att man inte hinner justera till exempel kassastolen.

Kapitel 3. Belastningsergonomin på lager

Liksom i detaljhandeln så är repetitivt arbete vanligt även inom partihandeln. Arbetsrotation är därför en viktig åtgärd för att förebygga belastningsskador även bland lageranställda. Trots detta är det endast 28 procent av de lageranställda skyddsombuden som menar att arbetsrotation eller schema för växling mellan arbetsuppgifter förekommer på deras arbetsplats. 55 procent svarar att det förekommer delvis och 17 procent att det inte förekommer alls.

Även i partihandel förekommer i hög utsträckning tillfällig personal, främst i form av inhyrd personal. Det är inte ovanligt att arbetsgivare hyr in personal för att utföra de tyngsta, mest repetitiva arbetsuppgifterna (se till exempel Handels rapport *Handels om bemanning i partihandeln* från 2018). Skyddsombudens svar bekräftar denna problematik. Hela 58 procent av de lageranställda skyddsombuden uppger att den tillfälliga personalen får arbetsrotera i lägre utsträckning än den ordinarie. En tredjedel menar att all personal

arbetsroterar i samma utsträckning, medan nio procent svarar att tillfällig personal roterar i högre utsträckning än ordinarie.

3.1 Öppna svar

På frågan om man har något att tillägga vad gäller belastningsergonomin på arbetsplatsen är det relativt få skyddsombud inom lager som har svarat. Av svaren som kommit in är det absolut vanligaste att arbetet innefattar tunga lyft som riskerar leda till belastningsskador:

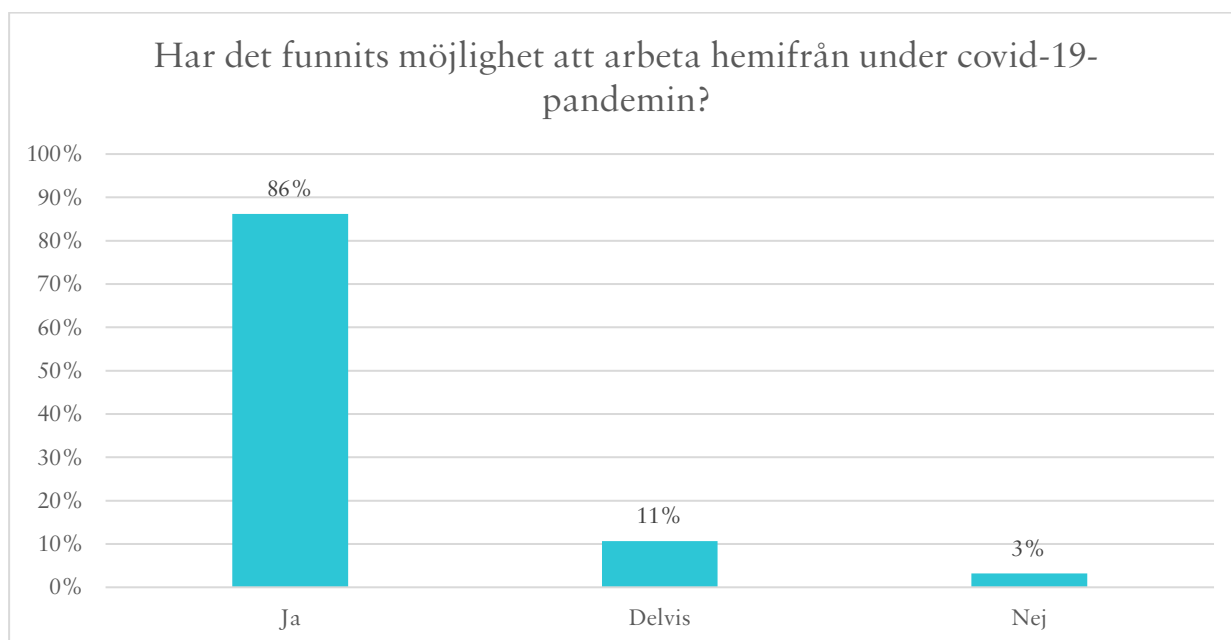
”Vi jobbar i ett kylager med grönsaker och frukt. Vi plockar ca 3-10 ton om dan så det är självklart att vi får belastningsskador.”

Vissa menar att det inte går att göra så mycket åt de tunga arbetsmomenten medan andra menar att man exempelvis bör se över maxvikten per kolli:

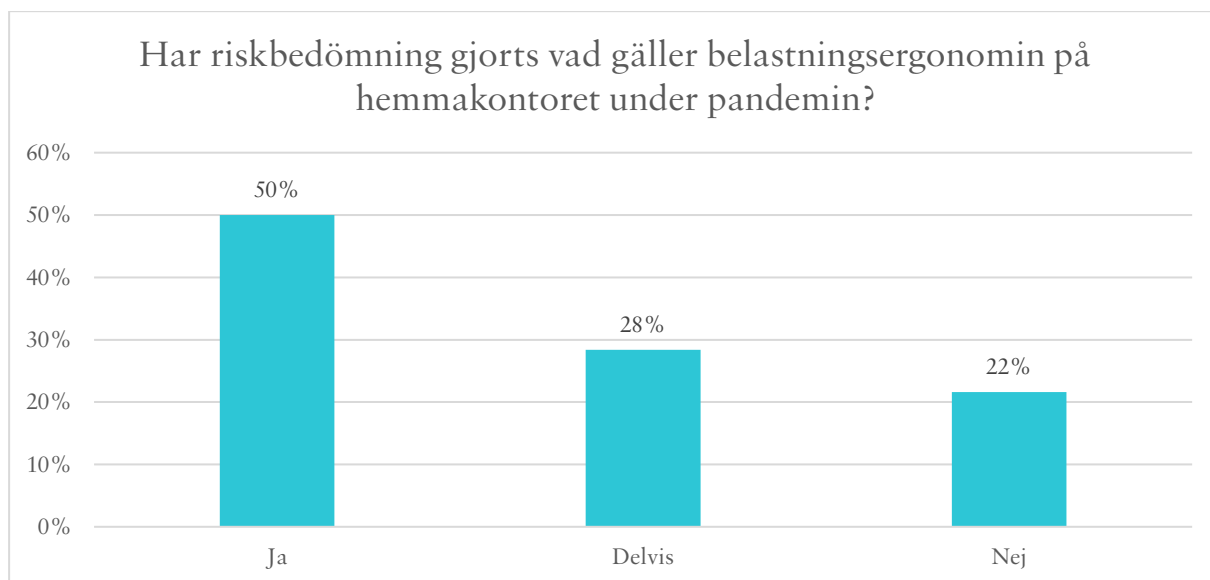
”Förekommer ofta tunga lyft där vridmoment i felaktig ställning är nödvändig.”

”Minska vikten på vissa kolli som väger mycket.”

Kapitel 4. Belastningsergonomin bland tjänstemän under covid-19-pandemin och hemarbete

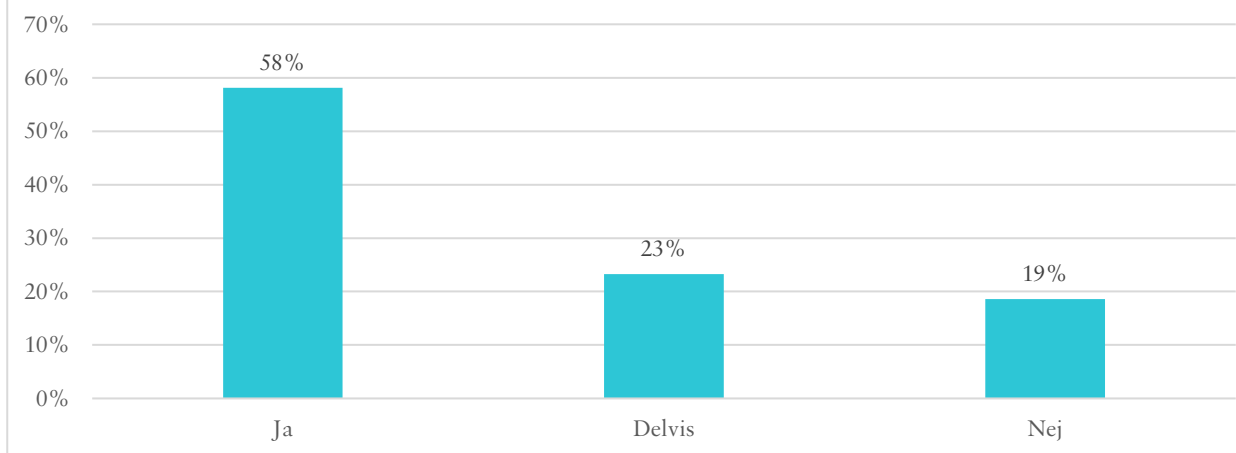

Frågorna om belastningsergonomi som ställts till skyddsombud i tjänstemannagruppen har handlat om belastningsergonomin under eventuellt hemarbete under covid-19-pandemin. Av tjänstemännens skyddsombud svarar 86 procent att det har varit möjligt att arbeta hemifrån under pandemin. Elva procent svarar att det delvis varit möjligt. Ett fåtal, tre procent, svarar att någon sådan möjlighet inte funnits. Följande frågor har endast ställts till dem som haft möjlighet att arbeta hemifrån.

Hälften av skyddsombuden bland tjänstemän svarar att det har gjorts en riskbedömning vad gäller belastningsergonomin på hemmakontoret under pandemin medan 28 procent svarar att en riskbedömning till viss del gjorts. 22 procent av de svarande uppger att ingen riskbedömning alls gjorts vad gäller belastningsergonomin på hemmakontoret.

Har arbetsgivaren erbjudit stöd för att säkerställa att hemmakontoret inte innebär en risk för belastningsskador?

Majoriteten uppger att arbetsgivaren erbjudit någon typ av stöd för att förbättra belastningsergonomin på hemmakontoret. 58 procent uppger att stöd har erbjudits och 23 procent att stöd delvis har erbjudits. 19 procent av skyddsombuden svarar att arbetsgivaren inte erbjudit någon typ av stöd.

De som svarat ja eller delvis på frågan ovan har fått en följdfråga om hur detta stöd har sett ut. De allra flesta av skyddsombuden som svarat på denna fråga uppger att stödet innefattat möjlighet att köpa in, hyra eller låna kontorsutrustning för att förbättra belastningsergonomin på hemmakontoret. Ett fåtal uppger även att det erbjudits hjälp för att utforma hemarbetsplatsen på bästa sätt. Ytterligare några uppger att stödet innefattat större möjligheter till att röra på sig, antingen i form av extra friskvårdstimme, extra friskvårdsbidrag eller digitala gympapass.

På frågan om man anser att arbetsgivaren borde ha gjort något ytterligare eller annorlunda för att minska risken för belastningsskador under hemarbetet så svarar de flesta nej. Bland svaren från det fåtal som hade velat ha mer stöd nämns bland annat mer/förbättrad utrustning i hemmet, stöd vid en tidigare tidpunkt och tätare kontakt med arbetsgivaren i frågan.

**Du når
Handels Direkt på
0771-666 444**

Hos Handels Direkt får du personlig rådgivning i frågor som rör ditt medlemskap, jobbet och arbetslivet. Det kan vara allt från anställningsvillkor, löner, arbetsmiljö, rättigheter och medlemsförmåner till frågor om din medlemsavgift.

Du når Handels Direkt alla vardagar på telefon 0771-666 444, oavsett var du bor.

Handelsanställdas förbund

Handels Direkt 0771- 666 444